

KULTURDRIVEN TILLVÄXT OCH SAMHÄLLSPANERING

Kungl. Myntkabinettet den 15 januari 2015

Den 15 januari anordnade Stockholms läns landsting och Länsstyrelsen i Stockholms län i samarbete med FSKF/Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer ett seminarium om kulturdriven tillväxt och samhällspanering.

Dagens moderator: Torbjörn Neiman, Järfälla kommun och ordförande i FSKF

Under en förmiddag utforskades hur fysisk planering, tillväxtplanering och kulturplanering samspekar och på vilka olika sätt kultursektorn och de kreativa näringarna kan bidra till att stärka visionen om ett hållbart samhälle. Här kommer några korta reflektioner från seminariet samt en sammanfattning av den workshop som hölls.

Landshövding Chris Heister:

Landshövding Chris Heister framhöll att kulturen bidrar till att skapa en mer attraktiv och dynamisk Stockholmsregion. Den puls och kreativitet som utmärker Stockholm lockar både nya invånare och företag till regionen. Vi måste bli bättre på att lyfta fram detta och göra det till en viktig strategisk fråga för alla politiska områden i kommunerna, inte bara för kulturpolitikerna. Kulturen är en drivkraft för alla näringar och bör genomsyra allt kommunalt arbete. Totalt omsätter kreativa och kulturella näringar 200 miljarder i Sverige och av dessa kan hälften hänföras till Stockholmsregionen. Inom ramarna för EU:s politik har man exempelvis kopplat kulturen till mål och insatser för EU 2020 kring exempelvis innovation, kompetensförsörjning, företagande och digitalisering. Även på nationell nivå finns nu uppdrag till statliga myndigheter att arbeta med den rumsliga dimensionen i det tillväxtfrämjande arbetet. Det är hög tid för kulturen att ta plats i de större samhällspaneringsprocesserna i synnerhet som vi nu startar upp arbetet med en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (RUFs) samt ett regionalt utvecklingsprogram (RUP). Nu är rätt tid att mobilisera för att ge kulturen och den kulturella och kreativa sektorn en mer framträdande plats!

Några av de 80 deltagare som besökte seminariet

Jan Lindquist, Stockholms läns landsting TMR/Tillväxt, miljö och regionpanering:

Jan Lindqvist tog sin utgångspunkt i den fysiska regionpaneringen och det ansvar Stockholms läns landsting har för den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen RUFs 2010. Stora städer attraherar boende, besökare och företag och Stockholmsregionen växer nu mycket snabbt. För att undvika allt för mycket växtvärk krävs att vi med gemensamma krafter inriktar oss på att skapa en hållbar tillväxt med attraktiva livs- och kulturmiljöer och fler arbetstillfällen. Kulturen kan bidra som näring, men även som verktyg för att människor ska kunna mötas och på så sätt minska den socioekonomiska segregationen. Kulturen påverkar även människors hälsa eftersom utformning och utsmyckning av vårdinrättningar bidrar till att människor mår bättre. I arbetet med en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen måste Stockholms läns landsting och Länsstyrelsen gemensamt titta närmare på hur vi med hjälp av kulturen kan bidra till att utveckla Stockholm till Europas mest attraktiva storstadsregion.

Landshövding Chris Heister och Jan Lindquist, SLL TMR

Pernilla Nordström, Länsstyrelsen
Tillväxtplanering och RUP

Eva Bergquist, SLL Kulturförvaltningen

Pernilla Hellman, Botkyrka kommun

Pernilla Nordström, Länsstyrelsen Tillväxtplanering och RUP/Regionalt utvecklingsprogram för Stockholms län:

Pernilla Nordström talade om det regionala tillväxtarbetet och statens roll i detta. Hon gjorde ett svep från "EU 2020" och "den nationella strategin för tillväxt" till arbetet med ett nytt regionalt utvecklingsprogram (RUP) för Stockholm län för vilket Länsstyrelsen har ansvaret. För att få in kulturen i stadsplaneringen krävs framförhållning så att kulturen kommer in redan tidigt i planeringen. Det är viktigt att öka kulturens integrering så att den inte hamnar som ett separat kapitel. Kulturen har många olika roller i ett samhälle. Bland annat framhölls betydelsen av att planera in naturliga mötesplatser där kulturen kan fungera som en brygga mellan medborgarna. Bibliotek, museer, kulturskolor var några exempel, men även replokaler och öppna ytor för spontana möten. Stadsplaneringen måste även bli bättre ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi måste fundera på vilka som attraheras av de kultur- och idrottsaktiviteter som vi bygger för idag. Kulturen har även betydelse för den hållbara samhällsutvecklingen genom dess förmåga att skapa kulturell mångfald för social sammanhållning, en dynamisk innovationsmiljö samt en miljö för evenemang och andra besöksnäringar.

Eva Bergquist, Stockholms läns landstings kulturförvaltning:

Eva Bergquist framhöll att kulturen har flera olika värden: De ekonomiska, de sociala och kulturens egenvärde. Det är viktigt att förstå att inget av dem står i motsats till varandra eller den konstnärliga friheten och att alla tre är en förutsättning för kulturens roll i samhällsutvecklingen. På mindre orter kan t.ex. kulturen skapa en social sammanhållning och fungera som en attraktionskraft för turism, vilket i sin tur skapar tillväxt på orten. Den offentliga gestaltningen bidrar till en orsts identitet. Hon betonade sedan vikten av att alla parter som arbetar med hållbar stadsutveckling inom olika sektorer nu sätter sig ner och gemensamt funderar över hur vi på bästa sätt skapar hållbar stadsutveckling. Vilka kulturella värden prioriterar vi människor? Hur skulle en regional samverkansmodell kunna se ut i Stockholm? Dessa är några av de frågor som kulturförvaltningen vill prioritera under det kommande året.

Pernilla Hellman, Botkyrka kommun, "Från upplevelsesatsning till Kreativa Botkyrka":

Pernilla Hellman ville vrida lite på perspektivet och fokusera på en samhällsdriven kulturutveckling med fokus på det sociala perspektivet. Hon tycker att det är viktigt att man har en vision för sin utveckling som alla kan enas runt, och lika viktigt är att de som bor i kommunen faktiskt känner igen sig i visionen. Botkyrka kommun har genomfört en stor upplevelsesatsning med fokus på bland annat Cirkus Cirkör och Subtopia, men trots att bilden av "Kreativa Botkyrka" befästes utanför kommunen så var klyftan stor mellan den bilden och de egna medborgarnas upplevelser. Hon betonar därför vikten av dialog med invånarna, och att de visioner man skriver fram har sin grund i de behov som kommunen verkligen har. Nu försöker man i Botkyrka att i ännu högre grad ta fasta på de medborgarinitiativ som finns för att skapa en förankrad kulturutveckling. Här lyfte hon fram deras kreativa fond som en mycket lyckad satsning.

Kristyna Müller och Andreas Paulsson, Haninge kommun

Patrik Liljegren, Stockholms stads kulturförvaltning

Roger Mogert, Stockholms stads stadsbyggnads och kulturborgarråd

Tack till alla er som deltog i detta seminarium!

Kristyna Müller och Andreas Paulsson, Haninge kommun, "Kultur & stadsbyggnad - partners i utvecklingen av Haninges regionala stadskärna":

I Haninge är kulturen idag en självklar del i stadsplaneringen. Här har man under arbetet med utvecklingen av den regionala stadskärnan arbetet med olika projekt för att bygga broar mellan medborgarna och politikerna. T.ex. har man bjudit in konstnärer som fått tolka medborgarnas vilja runt användandet av ett av de centrala torgen. På så sätt har invånarna fått en bättre förståelse för de komplicerade processer som ligger bakom ett förändringsarbete. Om man kan öka förståelsen hos politikerna för vad kultur kan vara och vad som kan ingå i ett politiskt uppdrag kan man få igång en kreativ process hos alla parter. Kulturen har genom detta arbetssätt blivit en viktig part för dialogen inom kommunen och respekten för varandras områden har ökat.

Patrik Liljegren, Stockholms stads kulturförvaltning, "Stockholms kulturpotential och växtplatserna för kultur":

I Stockholm har man tagit fram visionen "Stockholm växer med kultur", men en av de stora utmaningar som Patrik Liljegren lyfte fram var svårigheterna med att fånga många olika platser i en storstad som är heterogen. För att kunna skapa en bra utgångspunkt jobbar man nu utifrån följande tre grundpelare: Vikten av samspelet mellan stadens olika parter, kunskapen om medborgarnas kulturliv, samt att ta fram verktyg för platsers lokala utveckling. I Stockholms stad håller man därför på med en stor kartläggning där man bland annat tittar på var de kulturella platserna i staden finns (teatrar, biografier, kulturhus, bibliotek osv), var stadens ungdomar bor och vilka områden i staden som erhåller kulturstöd. Det man försöker hitta är var det finns "vita fläckar" i staden där det finns många unga men ett litet kulturutbud, och var finns istället de platser som är väldigt kulturtäta. Tanken är att länka ihop dessa platser med god kollektivtrafik eller hitta andra lösningar.

Roger Mogert, Stockholms stads stadsbyggnads- och kulturborgarråd: Ett samtal med moderator Torbjörn Neiman om kulturens potential i samhällsplaneringens olika processer:

Roger Mogert tycker att Stockholm är en fantastisk kulturstad, och att kulturen ges stort utrymme i stadsutvecklingen. Han ser städer som livgivande och de blir spännande genom att ha ett starkt kulturliv. Han tror att det är därför som så många dras till städerna. Om man inte låter kulturen ta plats i stadsutvecklingen kommer man att skapa tråkiga stadsdelar där ingen vill leva. Vi har tidigare varit alltför styrda av marknadskrafterna, och kommersialiseringen medför, enligt Roger Mogert, ett alltför ensidigt och tråkigt utbud. Han tror dock inte att man bara kan kopiera andra storstäders framgångssagor. Istället måste varje stad bygga på sin egen individualitet för att bli en attraktiv plats. Stadsbyggnadskontoret ska planera in kulturen, och i områdesplanering är det väsentligt att göra medborgarna delaktiga. Fastighetskontoret har i sin tur exempelvis ett ansvar för att det lokala föreningslivet har tillgång till lokaler som inte prissätts enligt marknadsprinciper. Det måste finnas en annan prissättning för kulturen, eftersom kulturen ökar värdet på omkringliggande verksamheter, menar han. Roger Mogerts bästa råd till alla politiker och tjänstemän: Våga lära av varandra!

Jan Lindquist, Stockholms län landsting, TMR/Tillväxt, miljö och regionplanering
Torbjörn Neiman, FSKF/Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer
Anders Nordborg, Länsstyrelsen i Stockholms län
Kerstin Olander, Stockholms läns landstings kulturförvaltning

WORKSHOP: KULTURENS ROLL I STADSPLANERINGEN

Attraktionskraft

Enligt Institutet för framtidsstudier så listar människor följande faktorer för uppnående av en god livsmiljö – arbete, vård, kommunikationer och kultur. Kulturinstitutioner som teatrar och museer ökar en plats attraktivitet men för att vardagspusslet ska fungera så är det viktigt att vardagskulturen finns på nära håll. Bibliotek och kulturskola liksom mötesplatser för spontana besök, ett kulturhus med program och utställningar, ett torg med sittplatser, är lika viktiga som bollplaner, simhallar och skateboardparker för spontanidrotten.

- Hur kan vi säkerställa att behoven av platser för vardagskulturen tillgodoses i planeringsprocessen?
- Hur kan vi arbeta för att lyfta fram varje plats befintliga kulturella tillgångar i planeringsprocessen?
- Hur arbetar ni med frågorna idag och hur vill ni arbeta med dem i ett längre perspektiv?

Diskussionssammanställning:

- De politiska krafterna är viktiga. Att det finns en politisk vision och ett pågående samtal mellan olika parter. I Liverpool finns idag ett bra exempel i form av en organisation vars syfte det är att underlätta detta hänsynstagande.
- Starka styrdokument är också viktigt. Översiktsplanen, ÖP, behöver ta hänsyn även till mjuka värden och SKL skulle behöva ta fram en ny mall för detta.
- Samverkan måste ske mellan olika kompetensområden – kultur, planläggare, näringsliv, ideella krafter... Detta kräver att man tänker in vardagskulturen tidigt i planeringsprocessen. (I Malmö avsätter alla stadens chefer 50 % av sin arbetstid till samverkan?).
- Förbättrad dialog med medborgarna behövs, men också med näringslivet.
- Kulturlivsundersökningar kan vara ett bra verktyg. Kulturen bör stå fri, men man måste våga tänka visionärt och fritt (dygnet-runt-öppna bibliotek, flytta ut kulturen i de offentliga miljöerna...)
- Konsten kan även användas för att gestalta olika frågor och processer (forumteater...)

Företagande

Enligt Kulturutredningen har kreativiteten, eller förmågan att skapa nya meningsfulla samband, blivit en avgörande konkurrensfördel inom praktiskt taget alla näringar. Att uppleva och skapa kultur kan bidra till att människor ökar förmågan att utmana traditionella lösningar och visioner. Att ta tillvara lokalsamhällets näringsidkare och kulturproducenter torde alltså vara en bra affär.

- Hur kan vi behålla och/eller planera in frizoner för kreativ utveckling?
- Vem/vilka är nyckelpersonerna för att mäkla ihop näringsidkare och kulturproducenter till kreativa samarbeten och vilka är de framgångsrika metoderna?
- Hur arbetar ni med frågorna idag och hur vill ni arbeta med dem i ett längre perspektiv?
- Var i planeringsprocesserna ska dessa frågor komma in?

Diskussionssammanställning:

- Frågorna behöver komma in tidigt i planeringsprocessen, som en strategisk fråga. Borde komma in i RUF:en genom exempelvis de regionala stadskärnorna. Detta måste sedan följas upp i kommunernas översiktsplanering.
- Hur bygger vi? Hur skapar vi stadsrummet? Hur skapar vi tillhörighet i bostadskvarteren? Utformningen av bebyggelsen en viktig aspekt för att skapa mötesplatser och ger möjligheter till möten. Viktigt för att skapa attraktiva mötesplatser där företagande är en viktig ingrediens.
- Arbeta på en lokal nivå, nära invånarna. Identifiera lokala kulturaktörer. Vad är unikt på platsen? Hur kan man bygga vidare på detta i exempelvis arkitekturen. Alla regionala stadskärnor ska inte se likadana ut. Vad ska ligga var och vad ska prioriteras utifrån platsers olika identitet, förutsättningar och tillgänglighet? Ta tillvara kultursekreterarrollen även här.
- Tillåtande miljö, atmosfär och äkthet.

- Tillgänglighet. Företagande hör samman med stadens/samhällets mötesplatser. Mötesplatser ska kopplas samman med infrastrukturen och utvecklas som en naturlig del i invånarnas rörelsemönster.
- Släpp in företagarna som medskapare i det som byggs så de får sätta sina avtryck i identitetsskapandet av ett område. Företagande bidrar också till en plats identitet.
- Ta tillvara mellanrummen i staden! Dessa ser olika ut beroende på bebyggelsestruktur. I villakvarteret fungerar gatan ofta som spontan mötesplats för lek m.m. I andra mellanrum kan man skapa "coffice" och "hoffice" där kulturföretagare kan möta varandra och andra aktörer/entreprenörer.
- Skapa förutsättning för stadsodling och andra aktiviteter i bostadsområden som kan involvera boende med olika bakgrunder. Viktigt med grönområden men också att se möjligheter i utveckling av "ruderata" ytor. De kan vara en grund för kreativitet som i förlängningen kan skapa nytt företagande.
- Skapa flexibla ytor. Detta ger förutsättningar att utveckla och förändra en plats utifrån strömningar i samhällsutvecklingen - torghandel, aktiviteter, affärer, restauranger, service m.m.
- Kommunen är också en viktig aktör, inte bara för att planera för företagen utan också för att bidra med exempelvis kommunal service eller annat utbud för att locka till sig privata aktörer. För att få dialog med medborgarna och företagen kan kommunen t.ex. placera sig centralt i miljöer där dessa rör sig naturligt. I Hallonbergen placerade sig plankontoret i centrum för att underlätta för spontan dialog med andra parter.
- Man bör också titta på riskerna för gentrifiering, exempelvis från Hornstull. Vad händer när marknaden "vaknar". Då kan området bli för dyrt för de kreativa krafterna och tvingar dem att flytta. Exempel från Göteborg och Köpenhamn där man bestämt att allt inte behöver snyggas upp och göras "exklusivt". Den kreativa röran skapar unika miljöer. Hur planlägger vi dessa? Flexibla detaljplaner?

Läkande miljöer

Enligt Kulturrådets skrift "Kultur – en del av ett hälsosamt liv" fungerar kulturaktiviteter som ett socialt kitt som skapar gemenskap och motverkar ensamhet och isolering. Platsens tillgänglighet och gestaltning, arkitektur, konst och natur, kan öka trivsel och välbefinnande och ge upplevelser i vardagen. Möjligheter att i närområdet ta del av och själv utöva kultur är särskilt viktig för den som har svårt att ta sig till andra platser för att få sina intressen tillgodosedda.

- Hur kan vi inkludera behoven hos fysiskt och psykiskt funktionshindrade i planeringsprocessen?
- Äldre bor kvar i eget hem i allt längre. Vilka möjligheter ger vi dem till mötesplatser med intellektuell stimulans?
- Hur arbetar ni med frågorna idag och hur vill ni arbeta med dem i ett längre perspektiv?
- Var i planeringsprocesserna ska dessa frågor komma in?

Diskussionssammanställning:

Fysiskt och psykiskt funktionshindrade

- Behöver komma in tidigt i processerna och frågorna bör behandlas förvaltningsövergripande.
- Se över representationen i beslutandeprocesser. Vem är med och fattar beslut över vem?
- Planera normkritiskt och utifrån ett rättviseperspektiv.
- Om man planerar platser och lokaler för människor med funktionsnedsättningar så kan oftast även andra människor använda dem, men inte tvärtom.
- Vi pratar för sällan om de psykiska funktionshindren som är lika viktiga. Man fastnar ofta i att tänka att allt ska kunna möta alla funktionshinder (syn, allergier, hörselskadade). Det brukar stoppa upp kreativiteten och framkomligheten.
- Man måste presentera verksamheten på annat sätt. Man behöver flytta fokus från det fysiska till själva verksamheten.
- Lekplatser: Upphandlingsregler och EU:s säkerhetsförfordningar. Man kan t.ex. arbeta mer med naturliga lekplatser.

Hur skapar man mötesplatser med intellektuell stimulans för äldre?

- Genom t.ex. en samordning av lokaler får man flera åldrar att mötas på samma ställe. Ex. Farsta arbetar med en sådan plats - Tuben.
- Men aktiviteterna behöver vara arrangerade på ett enkelt och bra sätt. Det räcker inte att bara tillgängliggöra lokalen. Ex. Tyskland: Äldre läste för barn och berättade om andra världskriget för nya generationer och barn till föräldrar som inte var födda i Tyskland.

- Öka öppettiderna så att fler får tillgång till lokalerna.
- Plats för saker som är självorganiserande? T.ex. boulespelande.
- (Ex. Bollplan i Fagersjö för unga. Solskenshistoria om ett medborgarinitiativ.)

Social sammanhållning

Internationella studier ("Social effects of culture" Canada council for the arts, "Magnetizing Neighborhoods through Amateur Arts Performance" Urban institute Chicago) visar på statistiska samband mellan en hög aktivitet inom informell kultur/amatörkultur och social stabilitet och förbättring i de studerade bostadsområdena. Olika former av kulturell delaktighet visar på en lägre grad av utflyttning, högre betyg för barn i grundskolan och en större sänkning av brott mot personer och egendom. Forskarna menar att orsakerna till detta är att kultur bidrar till att göra offentliga rum trevliga, skapar gemensamma upplevelser och uppmuntrar möten mellan generationer och människor med olika bakgrund. Mötesplatserna främjar kommunikation och mångfald och därigenom också integration och demokrati.

- Hur ska vi integrera mötesplatser för föreningslivet och amatörkulturen i lokalsamhället?
- Hur ska vi inkludera ungdomars behov av mötesplatser med meningsfull sysselsättning i närområdet?
- Hur arbetar ni med frågorna idag och hur vill ni arbeta med dem i ett längre perspektiv?
- Var i planeringsprocesserna ska dessa frågor komma in?

Diskussionssammanställning:

- Kultur skapar social sammanhållning men vem ansvarar för helheten? Hur får vi in kulturaktörer tidigt i planeringsprocessen? Kulturen måste bli en naturligt integrerad del av stadsplaneringen. Idag är det för svårarbetat och planeringsprocessen måste ses över och arbetas om. Även den ekonomiska processen. För detta behöver nya strategiska dokument tas fram på nationell, regional och lokal nivå.
- När det gäller den ekonomiska processen har olika typer av verksamheter väldigt olika förutsättningar och kan inte hanteras på samma sätt. Här krävs differentiering.
- Samverkan med fastighetsägare är viktigt redan på ett tidigt stadium. Ställ krav redan i exploateringsavtalen på att t.ex. bygga in mötesplatser.
- Tänk in Barnkonventionen. Vi måste få in ungas egna perspektiv tidigt i planeringen. Mötesplatser för föreningslivet och amatörkultur, ungdomars behov av mötesplatser.
- Våga laborera. Kulturen måste inte alltid vara mediet och kan aldrig bära denna fråga ensam. Bjud t.ex. in näringslivet, fastighetsägare och andra i offentliga lokaler.
- Bygg på det som redan finns och förädla det (lokaler, bibliotek, föreningsliv...) Kan lokaler i staden utnyttjas på fler sätt, flexibelt nyttjande över tiden.
- Skolan har en viktig roll att spela i att introducera unga till kulturen. Det är ett sätt för alla unga att möta kulturinstitutionerna.
- Kostnaden för kulturkonsumtion kan vara ett segregrande hinder, t.ex. kommunala musikskolan.
- Fundera redan nu över vad som händer i framtiden. Vad kan t.ex. offentliga samlingslokaler användas till då? Vilken typ av lokaler behövs då?
- Utmana även föreningslivet att hålla sig ajour med samtid och framtid. Deras verksamhet behöver förnyas för att nå den unga publiken och då särskilt de marginaliserade unga som finns men inte syns. Kan de organiseras på ett annat sätt?
- Gentrifiering finns även i cafébranschen, och drabbar främst unga och människor i utanförskap.
- Stadens offentliga rum bör tas tillvara. Attraktiva miljöer vid centrala platser som är öppna för fri kulturutövning. Behövs verkligen tillstånd för kulturella aktiviteter på allmän plats? Kan staden skapa frizoner för detta? Kulturtorg?
- Fri wifi i hela staden.